

SLOVENSKÁ REPUBLIKA VE STÍNU MNICHOVA A NELEHKÉ OBNOVOVÁNÍ ČESKOSLOVENSKÉ STÁTNOSTI

JUDR. PETR BERÁNEK, PH.D.
ZÁPADOČESKÁ UNIVERZITA V PLZNI
PRÁVNICKÁ FAKULTA
KATEDRA PRÁVNÍCH DĚJIN

Abstrakt

Smyslem článku je srozumitelným způsobem nastínit čtenáři provázanost mezi událostmi pohnutého období Mnichova a vzniku samostatného Slovenského štátu. Politická situace druhé republiky umožnila (byť v rozporu s doposud platnou ústavní listinou z roku 1920) přijmout ústavní zákony č. 299/1938 Sb., o autonomii slovenské krajiny, který svým způsobem rozvolňoval doposud pevný svazek Slovenska s českými zeměmi a byl nutným předpokladem k pozdějšímu vyhlášení slovenské nezávislosti dne 14. 3. 1939. Článek rovněž pojednává o obtížích, které byly spojeny se snahou obnovit hranice Československé republiky v původních předmnichovských hranicích.

BERÁNEK, Petr. Slovenská republika ve stínu Mnichova a nelehké obnovení československé státnosti. In *HISTORIA ET THEORIA IURIS*, roč. 3, 2011, č. 6, s. 33-42.

Dne 14. 3. 1939 vznikla samostatná, tzv. válečná Slovenská republika. To je základní informace, se kterou se setká každý zájemce o československou právní historii na sklonku třicátých let minulého století. Tohoto dne tedy Slovenská republika vznikla *de facto*, když její faktickou existenci uznaly Belgie, Francie a Velká Británie. Položíme-li si však otázku, zda Slovenská republika existovala i *de iure*, když byla takto uznána dalšími 25 státy, je hledání adekvátní odpovědi poněkud problematictější¹. Relativně vysoký počet států, které samostatnost Slovenské republiky *de iure* uznaly, a faktické uznání Francií a Velkou Británií může v leckom navozovat pocit, že Slovenská republika *de iure* skutečně existovala. Avšak profesor Beňa z právnické

¹ Samostatná Slovenská republika byla oficiálně uznána Maďarskem, Polskem, Německem, Vatikánem, Itálií, Švýcarskem, Španělskem, Velkou Británií, Libérií, Ekvádorem, Kostarikou, Japonskem, Mandžukaem, Jugoslavií, Francií (později i vichistickou), Belgií, Švédskem, Rumunskem, SSSR, Litvou, Bulharskem, Estonskem, Lotyšskem, Holandskem, Finskem, Dánskem a nankingskou Čínou. Více MIKUŠ, J. A. *Slovensko v dráma Európy*. Bratislava : Matica slovenská, 2002, s. 106 – 107; Vládne vyhlásenie v Sneme (Bratislava, 23. 1. 1945). In BEŇKO, J. A. KOLEKTIV. *Dokumenty slovenskej národnej identity a štátnosti II*. Bratislava : Národné literárne centrum – Dom slovenskej literatúry, 1998, str. 374 – 377.

fakulty v Bratislavě argumentuje, že „... uznáním i de iure štát nenadobudne medzinárodnoprávnu subjektivitu. O skutočnom vzniku štátu možno hovoriť vtedy, ak novovzniknutý politický útvar má hlavné charakteristické črty štátu ako subjektu medzinárodného práva.“²

Slovenská republika naplňovala podstatné znaky štátu pouze čiastočne. Měla sice své území, obyvateľstvo i organizovanou politickú moc, ale táto politická moc nebola a nemohla byť zcela suverénná. Jeden ze základných znakov štátu, požiadavka politickej suverénnej moci, teda nemohol byť patrične naplnený. Jej smerovanie plne záviselo na Hitlerovej libovôli. Ten mohol politickú situáciu na Slovensku ovplyvňovať a tiež ovplyvňovať, kedykoľvek tohoto bolo z nemeckého pohľadu zapotrebie, umožňovala mu to totiž smlouva o ochrannom pomere (*Schutzvertrag*) ze dne 23. 3. 1939³. Ríša na základe tejto smlouvy prevzala ochranu nad územnou integritou Slovenska a jeho politickou nezávislosťou. Inými slovami Slovensko sa podrobovalo Nemecku a naďalej zastávalo len úlohu plne závislého loutkového štátu. Jelikož bola ochranná smlouva uzavretá vzápätí po vyhlásení slovenskej samostatnosti, „... slovenský štát ani nemohol osvedčiť, že je trvale suverénnym, ako to vyžaduje medzinárodné právo“⁴.

Naplnilo sa slovenské vazalstvo prejavilo salcburskou intervenciou v roku 1940, kedy Hitler nadiktoval slovenskému prezidentovi Tisovi zmeny vo slovenskej vláde. Minister zahraničných vecí Ďurčanský tak musel uvoľniť post menej schopnému, avšak k Nemcom zcela loajálnemu Tukovi⁵. Z uvedeného vyplýva, že Slovensko nesplňovalo všetky predpoklady k tomu, aby sme mohli z pohľadu medzinárodného práva uznať jeho medzinárodnoprávnú subjektivitu.

² BEŇA, J. Slovenská národná štátnosť a roky 1939 – 1945. *Nové slovo bez rešpektu*. Nezávislý týždenník, 4. júla 1994, č. 27, ročník IV., str. 28.

³ „Zmluvou o ochrannom pomere medzi nemeckou ríšou a slovenským štátom z 18./23. marca 1939 ríša prevzala ochranu nad politickou nezávislosťou a integritou územia slovenského štátu. Zmluva bola uzavretá vzápätí po vyhlásení samostatnosti, bola jeho súčasťou a podmienkou, takže vlastne sa slovenský štát ani nemohol osvedčiť, že je trvale suverénnym, ako to vyžaduje medzinárodné právo.“ – Tamtéž; Tajný dodatkový protokol k tejto smluve Slovensku mimo iné ukladal, aby své zemědělství, lesnictví, těžbu surovin a průmysl řídilo se zřetelem na odbytiště v Německu. Blíže LIPTÁK, Ľ. *Slovensko v 20. storočí*. Bratislava : Vydavateľstvo politickej literatúry, 1968, str. 194; Wikipédie. Otvorená encyklopédia. *Ochranná smlouva*. [online]. (cit. 10. 6. 2011). <http://cs.wikipedia.org/wiki/Ochrann%C3%A1_smlouva>.

⁴ BEŇA, J. Slovenská národná štátnosť a roky 1939 – 1945. *Nové slovo bez rešpektu*. Nezávislý týždenník, 4. júla 1994, č. 27, ročník IV., s. 28.

⁵ MIKUŠ, J. A. *Slovensko v dráme Európy*. Bratislava : Matica slovenská, 2002, str. 147.

Dalším argumentem proti existenci mezinárodněprávní subjektivity Slovenska je anulování mnichovské dohody ex tunc. Benešova teorie právní kontinuity Československa hovoří o tom, „... že vše, co se dělo počínaje Mnichovem na území našeho státu, byly protiprávní akty německého útočnictví...“.⁶ Lze tedy dovodit, že ani přijetí ústavního zákona č. 299/1938 Sb., o autonomii Slovenské krajiny, Národním shromážděním dne 22. 11. 1938, nebylo v souladu s platnými československými ústavními normami. Přitom právě tento ústavní zákon změnil ústavní listinu z roku 1920, definoval Slovensko jako autonomní součást Česko-Slovenské republiky, a napomohl tak následnému vyhlášení samostatné Slovenské republiky slovenským sněmem.

Ústavní zákon č. 299/1938 Sb. má však další slabinu. Podle ústavní listiny z roku 1920 musela pro schválení či změnu ústavního zákona hlasovat kvalifikovaná třípětinová většina všech poslanců a senátorů. Znamená to tedy, že ústavní zákon mohl být schválen pouze v případě, že se pro něj vyslovilo nejméně 180 poslanců z 300 a zároveň 90 senátorů ze 150. Avšak ústavní zákon č. 299/1938 Sb. podpořilo pouze 144 poslanců a 78 senátorů. Proti hlasovalo 25 poslanců a žádný senátor. Ve stenoprotokolech z jednání Národního shromáždění ze dne 19. 11. 1938 je zachyceno oznámení předsedy poslanecké sněmovny Jana Malypetra, že „... pro osnovu se tedy vyslovila kvalifikovaná třípětinová většina z nynějšího počtu všech poslanců a tím také posl. sněmovna osnovu tuto přijala ve čtení druhém jako zákon ústavní“.⁷ V podobném duchu proběhlo i hlasování v Senátu dne 22. 11. 1938, kdy téměř totožnou formulaci pronesl předseda Senátu dr. František Soukup⁸. Jak správně argumentuje docent Gronský z pražské právnické fakulty, ústavní listina z roku 1920 neznala termín „nynější počet poslanců a senátorů“.⁹ Je tedy nutno vycházet z faktu, že ústavní zákon č. 299/1938 Sb. nebyl přijat kvalifikovaným kvorem poslanců a senátorů předepsaným doposud platnou

⁶ DRTINA, P. Právo v pojetí a díle presidenta Dr. Edvarda Beneše. Praha : Československý kompas, 1947, str. 20; Poněkud zatrpkle se k Benešově exilové snaze staví F. Vnuk: „... Beneš si počas svojho londýnskeho exilu myslel, že udalosti z rokov 1938-39 možno odčiniť. Myslel si, že história je ako zvrtná reakcia, že pomocou politiky a mocenských prostriedkov možno chod dejín nielen zastaviť, ale aj posunúť späť.“ VNUK, F. Neuveriteľné sprisahanie. Trenčín : Vydavateľstvo Ivana Štelcера, 1993, str. 111.

⁷ Parlament České republiky, Poslanecká sněmovna. Digitální repozitář. Společná česko-slovenská digitální parlamentní knihovna. Prozatímní Národní shromáždění republiky Československé 1945 – 1946. Stenoprotokoly (7. schůze, středa 14. listopadu 1945). [online]. (cit. 10.6.2011).

<<http://www.psp.cz/eknih/1935ns/ps/stenprot/155schuz/s155003.htm>>.

⁸ Tamtéž.

⁹ GRONSKÝ, J. Komentované dokumenty k ústavním dějinám Československa I. (1914 – 1945). Praha : UK Praha, 2005, str. 283.

a účinnou ústavní listinou z roku 1920. Přijetí tohoto ústavního zákona okleštěným Národním shromážděním za okolností uvedených výše tedy nebylo v souladu s tehdejší platným československým právním řádem¹⁰.

Lze se tedy bez dalšího přiklonit k názoru prezidenta Beneše a dalších, kteří dění po Mnichovu označují za porušení ústavní listiny z roku 1920. Josef Budník k této otázce v časopise Právník uvedl: „*Toto porušení doznalo výrazu v neústavních aktech Háchovy vlády, jež v té míře, jak zasáhly dosavadní úpravu prvotní právotvorby, přetrhly kontinuitu s dosavadním právním řádem a staly se východiskem nové ústavy (ústava druhé republiky)*.“¹¹ Mezi tyto neústavní právní akty řadí Budník zejména volbu dr. Emila Háchy prezidentem republiky, ústavní zákony č. 299/1938 Sb. o autonomii Slovenské krajiny a č. 329/1938 Sb. o autonomii Podkarpatskej Rusi a rovněž opatření Stálého výboru Národního shromáždění č. 253/1938 Sb. o zániku mandátu některých členů Národního shromáždění.¹²

Právě ono opatření Stálého výboru č. 253/1938 Sb., na jehož základě došlo ke snížení počtu členů Národního shromáždění, je flagrantním případem porušení ústavní listiny z roku 1920. Mandát člena Národního shromáždění mohl zaniknout pouze jeho smrtí, vzdáním se mandátu, odepřením slibu či vykonáním slibu s výhradou nebo na základě rozhodnutí Volebního soudu¹³. Stálý výbor neměl oprávnění stanovit nový počet poslanců a senátorů, proto-

¹⁰ Srovnej s poněkud opatrnějším postojem F. Weyra: „*Dne 30. září 1938 přijala československá vláda s okamžitou platností, t.j. od 1. října, a bez právní výhrady usnesení Mnichovské dohody čtyř shora uvedených velmocí, podle kterého mělo být vyklizeno německé, resp. převážně německé území v Československu a přiděleno k Německé říši, což znamenalo změnu státního území ve smyslu § 3 ústavní listiny, podle kterého juristicky taková změna jest proveditelná pouze ústavním zákonem Národního shromáždění, nikoliv vnitrostátními počínem vlády nebo vnějším zásahem mezinárodního rázu, jakým byla Mnichovská dohoda. Povšechný protest, který čs. vláda při té příležitosti tlumočila celému světu, nelze považovati za výhradu v juristickém smyslu. Počin čs. vlády, proti kterému vzhledem k tehdejší situaci nelze arcit' s politického hlediska nic podstatného namítati, dal by se juristicky zachránit toliko na základě učení o tzv. nouzovém právu státním podle kterého státní orgán nemusí respektovati hranice své kompetence, jde-li o životní zájmy státu (viz Theorie práva, str. 308). Odstoupení území, uskutečněné 1. října 1938 nebylo ani později dodatečně konvalidováno příslušným ústavním zákonem, ale praxe měla přes za to, že se stalo na základě práva (rozuměj československého)*.“ WEYR, F. Ústavní vývoj československý v roce 1938. Právně historický fragment. Časopis pro právní a státní vědu, ročník 27, 1946, str. 26.

¹¹ BUDNÍK, J. Kontinuita státu a práva československého. Právník, 1947, str. 137.

¹² Tamtéž, str. 138.

¹³ Ustanovení § 19 a nasl. ústavní listiny z roku 1920. K otázce rozhodování Volebního soudu o ztrátě mandátu poslance viz PEŠKA, Z. Československý volební soud. Praha, 1927, str. 18 a nasl.

že ustanovení § 54 odst. 8 písm. b) ústavní listiny výslovně odpírá Stálému výboru možnost měnit ústavní zákony, což by byl v dané věci nevyhnutelný předpoklad.

Ke změně počtu poslanců a senátorů stanoveného ústavní listinou z roku 1920 v ustanovení § 8 (300 poslanců) a § 13 (150 senátorů) mohlo dojít pouze za předpokladu dodržení předepsaného postupu pro změnu ústavy podle čl. 2. odst. 2 zákona č. 121/1920 Sb., kterým se uvozuje ústavní listina Československé republiky, a ustanovení § 33 ústavní listiny samotné, tedy změnou zákonem výslovně označeným za ústavní, pro jehož přijetí by se při hlasování vyslovila kvalifikovaná třipětinová většina všech členů obou komor československého Národního shromáždění.

Z výše uvedeného vyplývá, že ústavní zákon č. 299/1938 Sb. nebyl přijat v souladu s ústavní listinou z roku 1920 a jako takový musí být považován za absolutně neplatný ex tunc. Rovněž tak musí být za neplatné považovány všechny právní akty, které na tento ústavní zákon navazují či se o něj opírají. Nelegitimní slovenský sněm, který byl ustaven na základě čl. V zmiňovaného ústavního zákona a který dne 14. 3. 1939 vyhlásil nezávislost Slovenského štátu, nemohl být v žádném případě k takovému kroku oprávněn, protože sám nevznikl předepsanou ústavní cestou. Je nutno zdůraznit, že platná změna hranic Československé republiky nadále přicházela v úvahu pouze za splnění podmínek uvedených v ustanoveních § 3 odst. 1 a § 33 ústavní listiny, tudíž i nadále podléhala souhlasu kvalifikované třipětinové většiny všech poslanců a senátorů.

Slovenský štát tedy dne 14. 3. 1939 de iure nevznikl, vznikl však fakticky¹⁴. Jeho území a obyvatelstvo ale tvořilo z pohledu mezinárodního práva nadále součást nikdy nezaniknuvší Československé republiky. Rozličné pokusy před koncem války, učiněné pro záchranu samostatné Slovenské republiky cestou „přeběhnutí“ od paktu Osy ke spojencům, byly předem odsouzeny k neúspěchu, protože žádná z vítězících mocností se nehodlala kompromitovat jednáním se slovenským klerofašistickým režimem. Záchrana samostatného Slovenska nepřicházela v úvahu již také z důvodu uznání československé Benešovy vlády v Londýně, která vystupovala jako spojenec protihitlerovské koalice¹⁵.

S ohledem na výše uvedené je patrné, že další existence samostatné Slovenské republiky po porážce nacistického Německa nebyla z vícera důvodů myslitelná a přijatelná. Vehementním kritikem a odpůrcem slovenské samo-

¹⁴ „14. marec oddelil na čas osudy českého a slovenského národa, ale bol súčasne aj krokom k tomu, čo ich malo opäť po niekoľkých rokoch spojiť, bol stupienkom k rozpútaniu druhej svetovej vojny.“ LIPTÁK, str. 174.

¹⁵ KAPLAN, K. *Pravda o Československu 1945 – 1948*. Praha : Panorama, 1990, str. 160.

statnosti byl nepopíratelně československý exilový prezident Beneš, kterému se podařilo za vynaložení téměř nadlidského úsilí a za využití mnohých osobních kontaktů přesvědčit se svými věrnými protihitlerovskou koalici, že by mělo po rozdrčení Německa a jeho satelitů dojít k obnově Československa v jeho původních, předmnichovských hranicích. Dnes považujeme tyto historické hranice, resp. hranice dnešní České a Slovenské republiky, za samozřejmost, nicméně dlouhou dobu nebylo vůbec jisté, v jakých hranicích bude v případě vítězství spojenců společný stát Čechů a Slováků obnoven. Jako prostředek k dosažení obnovy československého státu v původních předmnichovských hranicích posloužila Benešova teorie právní a politické kontinuity Československa. Exilový prezident ji obhajoval zejména v klíčové mezinárodněprávní oblasti. „*Kontinuita je pro nás hlavní zbraní pro budoucí mírovou konferenci, kdežto revoluce a přiznání se k ní, prolamuje kontinuitu a zapojujeme se do všeobecného revolučního hnutí.*“¹⁶ Beneš zdůrazňoval, že sféru kontinuity a sféru revoluce je nutné odlišovat. „*Kontinuita pro zahraniční stanoviska, pro naše uznání spojeneckými státy, v otázce hranic, v tom platí kontinuita. V otázce vnitřní úpravy poměrů, tam platí princip revoluce. Jsme ve válce s Německem, neděláme odboj, to je princip kontinuity, ale jak upravíme vnitřní věci, nezávisí na nás, není vyloučeno, že je budeme musít upravit revolučně.*“¹⁷

Prohlášení Mnichovské dohody za neplatné od samého počátku (*ex tunc*) vytvořilo reálné předpoklady pro znovuoobnovení republiky. Splnil se tak jeden z hlavních Benešových cílů. Logickým vyústěním odvolání podpisů z Mnichovské dohody bylo také především odznění mezinárodní platnosti vídeňské arbitráže a události března 1939¹⁸. Pro úplnost uvádím hlavní důvody neplatnosti mnichovského diktátu z pohledu Československé republiky:

- Československo nebylo smluvní stranou dohody, ačkoliv ta se týkala jeho státního území, na kterém vykonávalo bezprostředně a suverénně státní moc. Suverénní československý stát tak byl nepřípustně a nedůstojně degradován na pouhý objekt ujednání čtyř mocností¹⁹.
- Na Československo byl činěn nátlak hrozbou užití vojenské síly. V případě odmítnutí akceptace dohody mu hrozila přímá vojenská agrese vojen-

¹⁶ ČECHUROVÁ, J., ČECHURA, J., KUKLÍK, J., NĚMEČEK, J. *Válečné deníky Jana Opočenského*. Praha : Karolinum, 2001, str. 106.

¹⁷ Tamtéž.

¹⁸ KUKLÍK, J. *Mýty a realita takzvaných Benešových dekretů. Dekrety prezidenta republiky 1940 – 1945*. Praha: Linde, 2002, str. 109 – 110.

¹⁹ GERLOCH, A., HŘEBEJK, J., ZOUBEK, V. *Ústavní systém České republiky. Základy ústavního práva*. Praha: Prospektrum, 1999, str. 30.

sky mnohanásobně silnějšího nacistického Německa a jeho spojenců. V žádném případě tak nemůžeme hovořit o svobodném projevu vůle²⁰.

- Jak zdůrazňoval Edvard Beneš, dohoda nebyla přijata předepsanou ústavní cestou²¹. Ústava z roku 1920 stanovovala v § 3 odst. 1, že „... území Československé republiky tvoří jednotný a nedílný celek, jehož hranice mohou být měněny jen ústavním zákonem“. Podle této dikce tedy mohlo ke změně československých hranic dojít pouze a jen na základě ústavního zákona přijatého Národním shromážděním²². Mnichovskou dohodu přitom akceptovala československá vláda, která k takovému kroku neměla oprávnění. Odstoupení československých území Německu nebylo ani dodatečně konvalidováno Národním shromážděním.
- Mnichovskou dohodu svévolně porušilo samotné Německo, které přes veškeré záruky Československu vyvinulo v březnu 1939 nepřijatelný nátlak na vyhlášení samostatné Slovenské republiky a později nepokrytě narušilo územní integritu zbytkových českých zemí okupací a vyhlášením Protektorátu Čechy a Morava.

Nejen z pohledu československého ústavního práva je zřejmé, že mnichovská dohoda trpěla zcela zásadními a nezhojitelnými právními vadami. Ze strany čtyř mocností došlo k hrubému porušení pozitivního mezinárodního práva i mezinárodních obyčejů a zvyklostí²³. Své trapně nedůstojné pochybe-

²⁰ Tamtéž; Hrozba užitím vojenské síly je v rozporu také s tzv. Briand-Kellogovým paktem (Pařížský akt) z roku 1928, který zapovídá řešit mezinárodní spory válkou. Viz např. ŠRÁMEK, P. *Politická situace v Evropě v letech 1918 až 1938 a ČSR. Studie a materiály předválečné armády*. [online]. (cit. 10.6.2011).

<<http://armada.vojenstvi.cz/predvalecna/studie/5.htm>>; www.juristick.cz. *Vývoj a současný stav mezinárodního humanitárního práva (1. část)*. [online]. (cit. 10.6.2011).

<<http://mezinarodni.juristick.cz/159310/clanek/mpv1>>.

²¹ KUKLÍK, J. Dekrety prezidenta republiky – výraz kontinuity československého právního řádu nebo jeho revoluční změny? In MALÝ, K., SOUKUP, L. *Vývoj práva v Československu v letech 1945 – 1989*. Sborník příspěvků. Praha : UK, 2004, str. 133.

²² Podle čl. 2 odst. 2 a ustanovení § 33 Ústavní listiny musela být změna ústavy přijata alespoň třípětinovou většinou všech poslanců a třípětinovou většinou všech senátorů.

²³ GERLOCH A KOLEKTIV, str. 30; V tomto ohledu je však vhodné seznámit se i s jinými názory. Např. z úvah prof. Weyra vyplývá Weyrův příklon k platnosti Mnichovské dohody (zcela otevřeně to Weyr nevyslovil, ovšem připouštěl možnost, že na základě tzv. učení o nouzovém právním právu to možné je – srovnej poznámku pod čarou č. 10), za neplatné považoval Weyr až její následky. Srovnej: Druhá světová válka. *Dokumenty. Mnichovská krize. Ústavní vývoj československý v roce 1938. Část II.* [online]. (cit. 10.6.2011).

ní s tragickými následky odmítaly Francie a Británie zpočátku uznat a trvaly na platnosti mnichovské dohody. Obrat v přístupu k dohodě nastal až po zahánějící a potupné bleskové porážce Francie Německem. Ovšem přimět Britý a Francouze anulovat Mnichov byl velmi náročný proces, který trval několik let. Zvláště vztahy československé vlády s Velkou Británií dlouhou dobu zatěžovaly neshody v právním posouzení neplatnosti mnichovské dohody a z toho vyplývající otázky budoucích československých hranic a postavení německého obyvatelstva v Československu²⁴. Pro československou exilovou vládu musela být nakonec poněkud trpká skutečnost, že Velká Británie odvolala dne 5. 8. 1942 svůj podpis mnichovské dohody nikoliv na základě zmiňovaných závažných právních pochybení, ale neplatnost mnichovské dohody ex tunc odvozovala pouze od porušení mnichovské dohody samotným Německem²⁵.

Mnichovská dohoda byla úhelným kamenem k zániku první Československé republiky, utvoření samostatného Slovenského štátu i následnému obnovení československého státu v původních předmnichovských hranicích (pomineme-li ztrátu Podkarpatské Rusi, která byla v červnu 1945 odstoupena

<<http://www.fronta.cz/dokument/ustavni-vyvoj-ceskoslovensky-v-roce-1938-cast-ii>>; Dále srovnej s následujícím vyjádřením F. Weyra: „*Při svých pokusech udržeti územní celistvost státu vycházela československá vláda v druhé polovici roku 1938 z předpokladu, že západní velmocí nedopustí násilné odtržení hraničních území s Německem a mohla přitom ovšem počítati s tím, že mocnosti ty dodrží závazky, plynoucí pro ně z paktu (úmluvy) Společnosti národů (zejména čl. 10, který zněl: Členové společnosti se zavazují, že budou hájiti nynější územní celistvosti a politické nezávislosti všech členů Společnosti proti každému vnějšímu útoku), jedna ze zvláštních mezinárodních obranných úmluv (s Francií a Ruskem). Tento předpoklad ukázal se ovšem býti mylným. Neboť když Německo nepokrytě hrozilo válkou pro případ nesplnění svých ultimativních požadavků (27. září 1938), bylo již jasno, že velmocí své závazky nehodlají splnit a vláda československá byla tak donucena přijmouti usnesení zástupců Německa, Francie, Anglie a Itálie, učiněné v Mnichově dne 29. září, které znamenalo odtržení německých, resp. většinou německých krajů a připojení jich k Německé říši.*“ WEYR, F. Ústavní vývoj československý v roce 1938. Právně historický fragment. *Časopis pro právní a státní vědu*, ročník 27, 1946, str. 24; Zajímavý pohled na problematiku Mnichova nabízí rovněž článek História potupy a zrady. *Pravda*, 1. októbra 1947, č. 225, ročník 1947, str. 4.

²⁴ KUKLÍK, J. *Mýty a realita takzvaných Benešových dekretů. Dekrety prezidenta republiky 1940 – 1945*. Praha : Linde, 2002, str. 122.

²⁵ Až dne 18. 9. 1990 se britská předsedkyně vlády M. Thatcherová omluvila za britskou účast na podpisu Mnichovské dohody. Francouzský národní výbor prohlásil Mnichovskou dohodu za neplatnou ex tunc 29. 9. 1942, Itálie 26. 9. 1944 a Spolková republika Německo až 11. 12. 1973 v rámci „Ostpolitik“. Blíže viz Wikipedie. Otevřená encyklopedie. *Mnichovská dohoda*. [online]. (cit. 10.6.2011).

<http://cs.wikipedia.org/wiki/Mnichovsk%C3%A1_dohoda>.

SSSR). Bez přijetí Mnichovské dohody bychom jen velmi obtížně mohli očekávat úplné osamostatnění se Slovenska v březnu 1939. Bez jejího porušení samotným Německem by byla na druhou stranu značně ztížena cesta k obnově Československa v původních hranicích. Úvahy o tom, zda válečná Slovenská republika *de iure* existovala či nikoliv, budou nakonec vždy přehlušeny skutečností, že existovala fakticky, tedy reálně. Stejně tak v dnešní době ztrácí na významu odpověď na otázku, z jakých důvodů byla Mnichovská dohoda prohlášena za neplatnou *ex tunc* (viz počáteční nešťastný britský přístup zmíněný výše). S připuštěním trochy kontrolované frivolnosti pak s ohledem na konstatované mohu uzavřít, že ústavní a mezinárodní právo (či zvyklosti) jsou v kritických časech (např. v době ohrožení státní suverenity apod.) často tvářeny tak intenzivně a bezohledně, že lze spíše než o ústavním či mezinárodním právu hovořit o aukci společenských, kulturních a mezinárodních hodnot, jejíž oktrojovaný výtěžek je později označen honosnými nálepkami právo, spravedlnost, seburčení apod. Nedávné události v Kosovu či recentní dění v Libyi mě v této skeptičnosti jen utvrzují a nepředpokládám, že v blízké budoucnosti bych mohl být příjemně překvapen zjištěním, že jsem se mýlil a žil v zajetí bludných představ o tom, že nátlak či agrese byly již dávno v mezinárodně právních vztazích nahrazeny poněkud nadějnějšími pojmy porozumění, mír, svoboda, rovnoprávnost či konsensus. Opak je spíše pravdou a míra určité mezinárodně právní neurvalosti a nekontrolovatelného přizpůsobování si mezinárodního práva k mocenským účelům, která probíhá napříč časem jako sinusoida kolem své osy, má v současné době vzrůstající tendenci. Dle mého soudu se bohužel opětovně přibližuje novému vrcholu, novému a horšímu pomyslnému Mnichovu. Pokud budou jeho následky napraveny, budeme moci my či naši potomci na čas očekávat dočasnou pokornou autoreflexi mocných tohoto světa, která ovšem bude jako vždy zaplácena krví mnoha nevinných. Historie se v tomto ohledu opakuje až příliš pravidelně a bylo by proto pošetilé se domnívat, že bude lépe. Mýlím-li se ve své závěrečné úvaze, je to jistě důvod k radosti, která bezesporu přebije mé pošramocené ego, resp. stud pramenící z vlastní hlouposti a nevědomosti. Domnívá-li se však čtenář, že má úvaha není zcela bezpředmětná, je na místě, aby se sám zamyslel nad současnými trendy prosazovanými velmocemi dneška v mezinárodních vztazích a mezinárodním právem a dokázal alespoň koutkem oka postřehnout patologické změny, kterým mezinárodní právo a zvyklosti v posledních desetiletích podléhají obdobně, jako tomu bylo v období mezi světovými válkami.

Recenzent: prof. JUDr. Jozef Beňa, CSc.

BERÁNEK, Petr. Slovak Republic in the shadow of Munich Agreement, and difficult recovery of Czechoslovak statehood. In *HISTORIA ET THEORIA IURIS*, Vol. 3, 2011, No. 6, p. 33-42.

The adoption of the Munich Agreement without the participation of the Czechoslovak Republic was a flagrant violation of international law and practice. This agreement was forced to Czechoslovakia by four powers (Germany, Italy, France and Great Britain), nevertheless, it allowed to release a solid volume of the Czech Lands and Slovakia. Post-Munich situation enabled to Slovakia a wide political autonomy and eventually it culminated in the secession of Slovakia from the remaining Czech lands and the proclamation of the independent Slovak Republic on 14th March 1939. Very important for the restoration of an independent Czechoslovak state in its original pre-Munich borders was when Germany violated the Munich Agreement by occupying the remaining Czech Lands in the 15th March 1939. For that matter, Great Britain withdrew its signature. Hence it did not admit (at least initially) to their mistake and it derived the invalidation of the Munich Agreement from its violation by Germany itself.